

RELIGIOONI HILISEM ARENG

TEEKKINUD religioon kuulub inimese evolutsioonilisse kogemusse loomulikult ammu enne seda, kui Urantiale hakati regulaarselt ilmutusi andma. Ent see loomulikku päritolu usund oli juba inimese looma ületavate vaimuannete vili. Arenev religioon kerkis aegamööda esile inimkonna kogemusliku elujärgu aastatuhandete jooksul tänu järgmistele ürginimest, barbarit ja tsiviliseeritud inimest mõjutanud tugevatele teguritele:

² 1. *palveldamisvaim* — looma teadvusse ilmud, tema võimeid ületav potentsiaal reaalsuse tajumiseks. Seda võiks nimetada inimese ürgalgseks Jumaluse vaistuks;

³ 2. *tarkusevaim* — palveldavas meeles avalduv kaldumus suunata oma jumaldav austus kõrgematesse väljenduskanalitesse ja üha avarduvatesse arusaamadesse Jumaluse reaalsusest;

⁴ 3. *Püha Vaim* — esmane ülimeele and, mis ilmneb alati igas *bona fide* inimisiksuses. See hoolitsus palveldada ihkava ja tarkust januneva meele eest loob temas võime tunnetada ise inimese ellujäämispostulaate, nii teoloogiliste mõistetena kui ka tegelike ja faktiliste isiklike kogemustena.

⁵ 4. Nende kolme jumaliku abilise kooskõlastatud toime on täiesti piisav, et tekiks ja areneks arenguline religioon. Hiljem lisanduvad neile Mõttekohandajad, seeravid ja Tõe Vaim, kes kiirendavad religiooni arengut. Need jõud on toiminud Urantial juba ammu ja jäävad siia seniks, kuni planeet eksisteerib asustatud sfäärina. Neil jumalikel mõjutajatel pole seni olnud võimalust suurt osa oma potentsiaalset väljendada, see avaldub eelolevatel ajastutel, kui surelike religioon tõuseb aste-astmelt morontia väärtuste ja vaimse tõe taevalikesse kõrgustesse.

1. RELIGIOONI ARENGULINE OLEMUS

¹ Religiooni arengut on vaadeldud alates varajastest hirmudest ja tontidest ning neile järgnenud paljudest arenguetappidest, kaasa arvatud aeg, mil püüti vaimel algul sundida ja seejärel keelitada. Sugharude ebajumalatest kujunesid tootemid ja hõimu jumalad; maailmsed väljendid said nüüdisaegseteks palveteks. Algul ohverdamiseks sooritatud ümberlõikamisi hakati hiljem teostama hügieenilisel eesmärgil.

² Religioon arenes inimsoo metsikus lapsepõlves looduse kummardamisest tontide palveldamise kaudu ebajumalakummardamiseni. Tsivilisatsiooni koidikul võtsid rahvad omaks müstilisemad ja sümbolistlikumad uskumused. Kuid nüüd, küpsusele lähenedes, on inimkond peagi valmis hindama tõelist religiooni, isegi tõe enda ilmutuse algust.

³ Religioon tekib meele bioloogilise reaktsioonina vaimsetele uskumustele ja keskkonnale; see on viimane, mis ühes rassis hukub või muutub. Usund on igal ajal ühiskonna reageering kõigele salapärasele. Religioon kui sotsiaalne institutsioon hõlmab riitusi, sümboleid, kultusi, pühakirju, altareid, pühaid ja templeid. Kõigile religioonidele on iseloomulikud püha vesi, reliikviad, fetišid, amuletid, pidulikud ametirüüd, kellukesed, trummid ja preesterkond. Puhtarengulise päritoluga religiooni on võimatu maagiast või nõidusest täielikult lahutada.

⁴ Saladuslikkus ja võim on alati religiooside tundeid ja hirme ergutanud, kuna emotsioonid on nende väljakujunemist tugevasti suunanud. Hirm on alati olnud põhiline religioosne stiimul. Hirm kujundab arengulise usundi jumalaid ja motiveerib vähearenenud usklite usuriitusi. Tsivilisatsiooni arenedes hakkavad hirmu mõjutama aukartus, imetus, austus ja hingeline kooskõla, hiljem kahetsus ja meelearandus.

⁵ Üks Aasia rahvas õpetas, et „Jumal on suur hirm”; see arusaam on välja kasvanud puhtarengulisest usundist. Jeesus, kõrgeimat tüüpi religioosse eluviisi ilmutaja, kuulutas, et „Jumal on armastus”.

2. RELIGIOON JA KOMBED

¹ Religioon on kõige jäigem ja järeleandmatum inim-institutsioon, kuid kohaneb siiski pikaldaselt ühiskonnas toimuvate muutustega. Lõppkokkuvõttes kajastab arenguline religioon muutuvaid kombeid, mida omakorda on võib-olla mõjutanud ilmutatud religioon. Aeglaselt ja kindlalt, ehkki vastumeelselt järgneb religioon (palveldus) tarkusele — teadmistele, mida suunab kogemuslik mõistus ja valgustab jumalik ilmutus.

² Usund klammerdub kommete külge; kõik *olnu* on iidne ja oletatavasti püha. Just sel ja mitte mingil muul põhjusel kasutati pronksi- ja rauaajastul veel pikka aega kivist tööriistu. See ütlus on ürikutes kirjas: „Ja kui sa teed mulle kivi-altari, siis ära ehita seda tahatud kividest, sest peitli puudutus rüvetab selle!” Hindud süütavad ka tänapäeval oma altaritulesid algelise tuletikuga. Religiooni kogu arengu vältel on uudsust alati pühaduse teotuseks peetud. Sakrament ei tohi koosneda uuest ja tööstuslikult toodetud toidust, vaid kõige algelisemast toidusest: „Tulel küpsetatud liha ühes hapnema ta leiva ja kibedate rohttaimedega”. Igat liiki ühiskonnatavad ja isegi seadused peavad vanadest vormidest kinni.

³ Kui nüüdisaegne inimene imestab, miks erinevate usundite pühakirjades on loetletud nii palju asju, mida tuleb pidada rõvedaks, peaks ta hetkeks mõtlema sellele, et iga järgmine põlvkond on kartnud loobuda sellest, mida nende esivanemad pühaks on pidanud. See,

mis ühe põlvkonna silmis on rõve, võis kuuluda eelmiste põlvkondade heakskiidetud kommete, isegi usurituaalide hulka. Suur osa religioosetest vaidlustest tuleneb just lakkamatutest katsetest ühitada vanu, kuid laiduväärt toiminguid nüüdisaegse arenenud mõistusega — leida usutavaid seletusi iidsetest ja aegunud usutavadest kinnipidamise põhjendamiseks.

⁴ Kuid püüd religiooset arengut järsult kiirendada on siiski rumal. Rass või rahvas suudab arenenud usundist omaks võtta vaid seda, mis tema selle hetke arengutasemega piisavalt kokku sobib ja millega ta on võimeline kohanema. Religiooni arengu suunda ja kulgu mõjutavad sotsiaalsed, kliimaatilised, poliitilised ja majanduslikud tingimused. Ühiskonna moraal ei määra usund ehk arenguline religioon, vaid pigem dikteerib rahva moraal tema religiooni vormid.

⁵ Rahvad võtavad uue võõra usundi vastu vaid pealiskaudselt, nad kohandavad seda oma kommete ja vanade usutavadega. Selle heaks näiteks on üks Uus-Meremaa hõim, kelle preestrid kuulutasid pärast ristiusu ametlikku vastuvõtmist, et on saanud Gabrielilt otsese ilmutuse, mille kohaselt olla Jumal just nende hõimu välja valinud ja andnud neile loa kombelõtvu seksuaalsuhteid pidada ning arvukaid teisi vanu ja laiduväärt kombeid säilitada. Ja kõik äsjapöörduvad kristlased võtsid kohe omaks selle uue ja vähemnõudliku ristiusuvariandi.

⁶ Religioon on eri aegadel lubanud kõikvõimalikke vastandlikke ja järjekindlusetuid käitumisviise ning kunagi heaks kiitnud peaaegu kõike, mida praegu amoraalseks või patuseks peetakse. Südametunnistus ei ole iialgi olnud ega saa eales olema inimkäitumise kindel ja eksimatu õpetaja, kui see pole võtnud õppust kogemustest ega kasuta mõistuse abi. Südametunnistus ei ole inimhingega kõnelev jumalik hääl. See on vaid iga eksistentsietapi kommete moraalse ja eetilise sisu kokkuvõte; see väljendab kõigest inimese arvates ideaalset reageerimisviisi antud olukorras.

3. ARENGULISE RELIGIOONI OLEMUS

¹ Inimkonna religiooni uurides tuleb vaadelda möödunud ajastute igandeid säilitavaid ühiskonnakihte. Inimesenäoliste jumalate kommetes kajastub nende inimeste kõlblus, kes säärased jumalused algselt löi. Iidsed usundid ja mütoloogia kirjeldavad tõetruult ammu hääbunud rahvaste uskumusi ja traditsioone. Need muistsed kultuslikud tavad püsivad kõrvuti uute majandustavade ja ühiskonna arenguga ning näivad muidugi äärmiselt kohatud. Säilinud kultuslikud kombed annavad täpse pildi rassi varasematest usunditest. Pidage alati meeles, et kultused ei kujune välja mitte tõe avastamise, vaid pigem vastava usu levitamise eesmärgil.

² Religioon on alati olnud suures osas riituste, rituaalide, austusavalduste, tseremooniate ja dogmade

küsimus. Seda on tavaliselt varjutanud alalist pahandust tekitav eksitus, eksiarvamus, et ollakse väljavahitud rahvas. Kõik tähtsaimad usuideed — loitsimine, inspiratsioon, ilmutus, lepitus, kahetsus, lunastus, eestpalumine, ohverdamine, palvetamine, pihtimine, palveldamine, surmajärgne ellujäämine, sakrament, rituaal, väljaostmine, päästmine, heastamine, leping, rüvetatus, puhastamine, prohvetlikkus, pärispatt — pärinevad ürgse tondihirmu ajast.

³ ¶ Algeline usund ei ole midagi muud kui aineline olemasolu eest peetava võitluse jätk, mis hõlmab ka hauatagust eksistentsi. Niisuguse usu kombed kujutasid endast enesesäilitamist võitluse ülekandmist kujuteldavasse tontide maailma. Ent kui teil tekib kiusatus arengulist religiooni kritiseerida, olge ettevaatlik. Pidage meeles, et nii tõesti *oli* — see on ajalooline fakt. Ja meenutage, et ühegi idee jõud ei seisne selle kaheldamatuses või tõesuses, vaid pigem kaasahaaravuses.

⁴ ¶ Arengulises religioonis pole ruumi muutustele ega parandustele; erinevalt teadusest ei luba see endale edasiviivaid korrektiive. Arengulisest religioonist peetakse lugu, sest selle järgijad usuvad, et tegu on *Tõega*; „pühadele kord antud usk” peab olema teoreetiliselt lõplik ja eksimatu. Kultus avaldab arengule vastupanu, sest tõeline prog ress muudab või hävitab kindlasti kultuse enda; korrektiivid tuleb sellele alati peale sundida.

⁵ Loodususundi dogmasid võivad muuta ja ülendada vaid kaks mõju: aeglaselt arenevate kommete surve ja epohhilise ilmutuse tsükliline valgustus. Pole sugugi ime, et areng on olnud aeglane; muistsel ajal tapeti edumeelsed ja leidlikud inimesed nõidadena. Kultus arenes aeglaselt põlvkondi hõlmavate epohhide ja ajastuid vältavate tsüklitena. Kuid see liikus ikkagi edasi. Arenev tondiusk pani aluse ilmutusliku religiooni filosoofiale, mis lõpuks hävitas ebausku, ehkki sellest ise pärineb.

⁶ Religioon on paljuski pärssinud ühiskonna arengut, kuid sellela poleks olnud püsivat moraali ega eetikat, säilitamist väärivat tsivilisatsiooni. Usund on olnud suuresti ka ilmaliku kultuuri alusepanija: skulptuur sai alguse iidolite valmistamisest, arhitektuur templite ehitamisest, poesia loitsimistest, muusika palvelauludest, draama vaimudelt juhiste saamiseks korraldatud etendustest, tants iga-aastastest usupidustustest.

⁷ Ent juhtides tähelepanu religiooni olulisele rollile tsivilisatsiooni arengus ja säilimises, tuleb märkida, et loomulik religioon pole tsivilisatsiooni üksnes edendanud ja säilitanud, vaid ka pärssinud ja halvanud. Usk on takistanud tootmistegevust ja majanduslikku arengut, raisanud tööjõudu ja pillanud kapitali; see pole just alati perekonda toetanud; see ei ole piisavalt soodustanud rahu ja head tahet; see on jätnud mõnikord hooletusse hariduse ja hoidnud tagasi teaduse arengut;

see on elu liigselt vaesustanud surma väidetava rikastamise arvel. Arenguline religioon, inimese usund, on tõepoolest kõigis nendes ja ka paljudes muudes eksimustes, vigades ja väärsammudes süüdi, kuid säilitas ometi kultuurse eetika, tsiviliseeritud kõlbluse ja sotsiaalse kokkukuuluvuse ning võimaldas hilisemal ilmutuslikul religioonil neid paljusid arengulisi vajaka jäämisi heastada.

⁸ ¶ Arenev religioon on olnud inimese kulkaim, kuid võrreldamatult tõhus institutsioon. Inimese usundit võib õigustada vaid arengulise tsivilisatsiooni seisukohalt. Kui inimene ei oleks arenenud loomast, poleks religiooni niisugusel arengulool mingit õigust.

⁹ ¶ Religioon hõlbustas kapitali kogunemist ja edendas teatud tegevusalasid. Preestrite küllaldane vaba aeg aitas kaasa kunsti ja teadmiste arengule — kõik varased eetikaalased vead olid inimsoole lõppkokkuvõttes väga kasulikud. Šamaanid, nii ausad kui ka ebaausad, läksid palju maksma, kuid olid kõike seda väärt, mis nende peale kulutati. Parasiitlikest preesterkondadest said alguse kutseoskusi nõudvad ametid ja teadus ise. Religioon edendas tsivilisatsiooni ja kindlustas sotsiaalse järjepidevuse; see on igal ajastul olnud ühiskonna kõlbluspolitseiks. Usund tagas selle inimliku distsipliini ja enesekontrolli, mis tegi võimalikuks *tarkuse*. Religioon on arengu tõhus piits, mis sunnib loidu ja kannatavat inimkonda halastamatult talle omasest loomulikust intellektuaalsest inertsusest edasi mõistuse ja tarkuse kõrgematele tasemetele.

¹⁰ Looma tasemelt kõrgemale tõustes saadud püha pärandit, arengulist religiooni, peavad ka edaspidi täiustama ja õilistama ilmutusliku religiooni pidev tsensuur ning tõelise teaduse kuum sulatusahi.

4. ILMUTUS KUI KINGITUS

¹ Ilmutus on evolutsiooniline, kuid alati progressiivne. Maailmaajaloo ajastute vältel on religioossed ilmutused üha avardunud ja muutunud järjest valgustuslikumaks. Ilmutuse ülesandeks on evolutsiooni käigus järjestikku tekkivaid usundeid sortida ja tsenseerida. Ent ilmutus suudab arengulisi usundeid ülendada ja täiustada vaid siis, kui need jumalikud külastused toovad õpetusi, mis ei jää nende esitamise ajastu ideedele ja hoiakutele liiga kaugeks. Seega peab ilmutus olema ja ongi alati arenguga seotud. Ilmutuslikku religiooni piirab alati inimese vastuvõtuvõime.

² Ent hoolimata silmnähtavatest seostest või kõrvalekalletest on ilmutuslikele religioonidele alati iseloomulik usk mõnesse lõpliku väärtusega Jumalusse ja mingisse kontseptsiooni isiksuse identiteedi säilimisest pärast surma.

³ Arenguline religioon on sentimentaalne ja ebaloogiline. See on inimese reageering hüpoteetilise tontide maailma usule — inimlik usurefleks, mis on tekkinud tundmatu avastamisest ja hirmust selle ees. Il-

mutusliku religiooni esitab tõeline vaimumaailm, see on üliintellektuaalse kosmose vastus surelike ihale uskuda universumi Jumalusi ja neist sõltuda. Arenguline religioon kirjeldab inimkonna ringikujulisi kobamisi tõe otsinguil, ilmutuslik religioon *ongi* see tõde.

⁴ ¶ Religioosseid ilmutusi on toimunud palju kordi, kuid vaid viis neist on olnud epohhilise tähtsusega. Need olid:

⁵ 1. *Dalamatia õpetused*. Tõelist kontseptsiooni Esimesest Allikast ja Keskmest levitasid Urantial esimesena sadakond Vürst Caligastia kaaskonna kehalist liiget. See avarduv Jumaluse-ilmutus kestis enam kui kolmsada tuhat aastat, kuni sellele tegi järsu lõpu planeedi lahkulöömine ja õppetöö katkemine. Dalamatia ilmutuse mõju läks kogu maailmale peaaegu täielikult kaduma, säilides vaid Vani töös. Isegi nodiidid olid Aadama saabumise ajaks selle tõe unustanud. Kõigist sadakonnalt õpetust saanutest hoidsid punased inimesed seda kõige kauem alal, kuid indiaani religioonis oli Suure Vaimu idee vaid ähmane mõiste, mida kokkupuude ristiusuga tunduvalt selgitas ja tugevdas;

⁶ ¶ 2. *Eedeni õpetused*. Aadam ja Eeva kirjeldasid arenevatele rahvastele taas kontseptsiooni kõige Isast. Esimese Eedeni elukorra katkemine peatas Aadama ilmutuse veel enne, kui see oli päriselt alatagi jõudnud. Ent Aadama nurjunud õpetustööd jätkasid setiidi preestrid ja mõni neist tõdedest ei ole kunagi maailmale päriselt kaduma läinud. Setiitide õpetused mõjutasid kogu Vahemere idaranniku religiooni arengusuunda. Kuid aastaks 2500 enne Kristust oli inimkond Eedeni päevil esitatud ilmutuse suures osas silmist lasknud;

⁷ ¶ 3. *Saalemi Melkisedek*. See eriolukordades tegutsev Neadoni Poeg juhatas sisse kolmanda tõelilmutuse Urantial. Õpetuse põhilised nõuded olid *usaldus* ja *usk*. Ta õpetas Jumala kõikvõimsat headust usaldama ning kuulutas, et usu kaudu teenivad inimesed endale Jumala soosingu. Tema õpetused segunesid järk-järgult mitme arengulise usundi uskumuste ja tavadega ning kujunesid lõpuks neiks religioosseteks süsteemideks, mis leidsid Urantial esimese aastatuhande algul pärast Kristust.

⁸ ¶ 4. *Jeesus Naatsaretlane*. Kristus Miikael esitas kontseptsiooni Jumalast kui Kõiksest Isast Urantiale neljandat korda ja see õpetus on sellest ajast saadik üldjoontes püsima jäänud. Tema õpetuse sisuks oli *armastus* ja *teenimine*, armastav palveldamine, millega loodud-olendist poeg vastab vabatahtlikult ja tunnustavalt Jumala, oma Isa armastavale hoolele. Need loodud-olenditest pojad teenivad vabal tahtel oma vendi, mõistes rõõmuga, et teenivad ühtlasi Jumal-Isa;

⁹ ¶ 5. *Urantia kirjad*. Kirjad, mille hulka kuulub ka käesolev kiri, on seni kõige viimane Urantia surelikele antud tõeilmutus. Need kirjad erinevad kõigist eelmistest ilmutustest selle poolest, et ei ole ühe universumiisiksuse töö, vaid paljude olendite koostatud.

Kuid Kõikse Isa juurde jõudmiseni ei ole ükski ilmutus kunagi täielik. Kõik muud taevased hoolekanded on vaid osalised, ajutised ja tegelikult kohandatud kohalikele aja ja ruumi tingimustele. Ehkki niisugused mööndused võivad kõigi ilmutuste otsesest jõudu ja autoriteeti kahandada, on Urantiale saabunud aeg, mil sellised avameelsed avaldused on soovitatavad isegi juhul, kui need nõrgestaksid selle viimse Urantia surelikele rassidele antud tõeilmutuse tulevast mõju ja autoriteeti.

5. SUURED USUJUHUD

¹ Arengulise usundi puhul arvatakse, et jumalad eksisteerivad inimnäolistena, ilmutuslik usund õpetab inimestele, et nad on Jumala pojad — loodud ka ise jumalikkuse piiritletud kuju järgi; ilmutuse õpetustest ja arengu tulemustest tekkinud liituskumustes on Jumala kontseptsioonis segunenud järgmised komponendid:

² 1. arenguliste kultuste varasemad ideed;

³ 2. ilmutusliku religiooni ülevad ideaalid;

⁴ 3. suurte usujuhtide, prohvetite ja inimkonna õpetajate isiklikud seisukohad.

⁵ ¶ Enamiku suurtest usulistest ephohhidest on juhatanud sisse mõne silmapaistva isiksuse elu ja õpetused, enamik ajaloo märkimisväärseid kõlbelisi liikumisi on tekkinud kellegi eestvedamisel. Ja inimesed on alati kaldunud juhti hardalt austama, isegi juhul, kui tema õpetused selle all kannatavad: austama tema isiksust, kaotades silmist tõed, mida ta kuulutas. Ja sellel on omad põhjused: areneva inimese südames on instinktiivne igatsus kõrgelt ja väljastpoolt abi saada. Seda ihalust on vaja, et saada eelaimust Planeedivürsti ja hiljem Aineliste Poegade ilmumisest planeedile. Urantial on inimene neist üleimilikest juhtidest ja valitsejatest ilma jäetud ning seetõttu püüab ta pidevalt kaotatud tase teha, ümbritsedes oma inimlikke juhte legendidega nende üleloomulikust päritolust ja imepärasest elust.

⁶ Paljud rahvad on pidanud oma juhte, kelle elukäik on tihedalt täis imepäraseid juhtumusi, neitsist sündinuiks. Need rahvarühmad ootavad igavesti oma juhi tagasitulekut. Kesk-Aasia hõimud ootavad ikka veel Tšinghis-khaani naasmist, Tiibetis, Hiinas ja Indias on oodatuks Buddha, islamimaadel Muhamed, indiaanlaste seas Hesunanin Onamonalonton, heebrealastel eeskätt Aadam kui ainealine valitseja. Babüloonias elas legend Aadamast kui Jumala pojast, inimese ja Jumala vahelisest ühenduslülis, edasi jumal Mardukis. Pärast Aadama ilmumist maa peale oli maailma rahvastel niinimetatud Jumala poegi üsna palju.

⁷ Ent vaatamata ebausklikule aukartusele, mida nende vastu sageli tunti, jääb tõsiasi, et need õpetajad olid ajalikud isikud-tugipunktid, kellele toetusid ilmutatud tõe hoovad, mis inimkonna moraali, filosoofiat ja religiooni edasi viisid.

⁸ Inimajaloo miljoni aasta jooksul on Urantial olnud sadu usujuhte Onagarist guru Nanakini. Selle aja

välteel on usutões ja vaimses usus olnud palju tõuse ja mõõnu ning Urantia religiooni iga taassündi on seostatud mõne usujuhi elu ja õpetustega. Uuema aja õpetajaid vaadeldes on ehk mõttekas rühmitada nad Aadama-järgse Urantia seitsmesse tähtsamasse usuepohhi:

⁹ 1. *setiitide periood*. Setiidi preestritest, kes Amosadi juhtimisel taas esile kerkisid, said Aadama-järgsel perioodil suured õpetajad. Nad tegutsesid kõikjal andiitide maadel ning nende mõju püsis kõige kauem kreeklaste, sumerite ja hindude seas. Viimati nimetatute hulgas püsivad nad hindu usu braahmanitena tänini. Setiidid ja nende poolehoidjad ei lasknud Aadama ilmutatud Kolmsuse kontseptsiooni kunagi päriselt kaduma minna;

¹⁰ ¶ 2. *Melkisedeki misjonäride ajajärk*. Urantia religiooni mõjutasid üsna suurel määral nende õpetajate jõupingutused, keda lähetas Machiventa Melkisedek, kui ta peaaegu kaks tuhat aastat enne Kristust Saalemis elas ja õpetas. Misjonärid kuulutasid, et Jumala soosingu pälvib usu kaudu, ja nende õpetused, mis ei sünnitanud küll otseselt uusi usundeid, löid siiski aluse, millele hilisemad tõeõpetajad püstitasid Urantia usundid;

¹¹ ¶ 3. *Melkisedeki-järgne ajajärk*. Kuigi sel perioodil õpetasid nii Amenhotep kui ka Ehnaton, oli Melkisedeki-järgse ajajärgu silmapaistvaim usugeenius Vahemere idaranniku ühe beduiinirühma juht, heebrea religiooni looja Mooses. Mooses õpetas monoteismi. Ta ütles: „Kuula, oo Iisrael, meie Issand Jumal on ainus Jumal” ja „Issand on Jumal. Ei ole ühtki teist jumalat peale tema.” Ta püüdis järjekindlalt oma rahva seast välja juurida tondikultuse jäänuseid, nähes sellega tegelejatele ette isegi surmanuhtluse. Moosese järeltulijad moonutasid monoteismi, kuid pöördusid hiljem paljude tema õpetuste juurde tagasi. Moosese suurus seisnes tema tarkuses ja terases mõistuses. Leidus ka ülevamaid Jumala kontseptsioone, kuid kellelgi ei õnnestunud kunagi ajendada suuri rahvahulki neid arenenud uskumusi omaks võtma;

¹² ¶ 4. *kuues sajand enne Kristust*. Sel ühel suurimal religioosse ärkamise sajandil, mis Urantial kunagi on olnud, tõusid paljud inimesed tõtt kuulutama. Nende seast tuleb nimetada Gautamat, Kong Fuzit, Laozid, Zarathustrat ja džainismi õpetajaid. Gautama õpetused on laialt levinud Aasias, miljonid inimesed austavad teda hardalt Buddhana. Kong Fuzi oli hiinlaste moraalile sama tähtis kui Platon kreeka filosoofiale ja ehkki mõlemad õpetused äratasid usulist vastukaja, ei olnud kumbki mees rangelt võttes usuõpetaja; Laozi nägi Taos rohkem Jumalat kui Kong Fuzi inimlikkuses või Platon idealismis. Zarathustra oli küll väga mõjutatud tol ajal valdava duaalse spiritismi hea ja halva kontseptsioonist, kuid samal ajal ülendas ta selgelt ideed ühest igavesest Jumalusest ja lõppkokkuvõttes saabuvast valguse võidust pimeduse üle;

¹³ ¶ 5. *esimene sajand pärast Kristust.* Jeesus Naatsaretlane alustas tööd usuõpetajana Ristija Johannese rajatud kultuse raames ning liikus paastudest ja vorminõuetest võimalikult kaugele edasi. Lisaks Jeesusele olid selle ajajärgu suurimad õpetajad Paulus Tarsosest ja Philon Aleksandriast. Nende usukontseptsioonidel on olnud Kristuse nime kandva usu arengus määrav tähtsus;

¹⁴ ¶ 6. *kuues sajand pärast Kristust.* Muhamed pani aluse usundile, mis oli ülem paljudest tolle aja usutunnistustest. Ta protesteeris võõramaiste usundite sotsiaalsete nõudmistega ja oma rahva usuelu seotuse vastu;

¹⁵ ¶ 7. *viieteistkümnend sajand pärast Kristust.* See periood oli tunnistajaks kahele usuliikumisele: ühtse ristiusu lagunemisele õhtumaal ja uue usundi sünteesile hommikumaal. Euroopas oli ühiskonnastatud ristiusk omandanud sellise jäikuse, et selle edasine kasv ja terviklikkus olid ühitamatud. Idamaal sünteesis Nanak koos oma poolehoidjatega islami, hinduismi ja budismi alusel sikhismi, Aasia ühe arenenuima usundi.

¹⁶ ¶ Urantia tulevikku iseloomustab kahtlemata usutõde, Jumala isaduse ja kõigi loodudolendite vendluse õpetajate ilmumine. Kuid loodame, et nende tulevaste prohvetite innukad ja siirad jõupingutused ei ole suunatud niivõrd religioonidevaheliste tõkete tugevdamisele, kui just vaimse palveldava usuvendluse edendamisele nende Satania Urantiale nii iseloomulike erinevate intellektuaalsete religioonide pooldajate vahel.

6. ÜHENDRELIGIOONID

¹ Urantia kahekümnenda sajandi religioonid pakuvad huvitavat pilti inimese palveldamisaja arengust ühiskonnas. Paljud usundid on pärast tondikultuse aega väga vähe edasi liikunud. Aafrika pügmeedel puuduvad usulised reageeringud kui eraldi reageeringuliik, ehkki mõned neist usuvad veidi vaimukeskkonda. Nad on tänapäeval tasemel, millel ürginimene oli religiooni arengu hakul. Algelse religiooni põhiuskumus oli ellujäämine pärast surma. Idee isikulise Jumala palveldamisest näitab arengulist edasiminekut, isegi ilmutuse esimest etappi. Dajakidel olid arenenud välja vaid kõige algelisemad usutavad. Märksa hilisemate eskimote ja indiaanlaste kontseptsioonid Jumalast olid samuti väga napid, nad uskusid hingedesse ja neil oli ebamäärane ettekujutus mingil viisil ellujäämisest pärast surma. Tänapäeva Austraalia põliselanikud tunnevad vaid tondihirvu ja kardavad pimedust ning austavad tahumatul moel oma esivanemaid. Suuludel on tondihirvu ja ohverdamistega religioon alles tekkimas. Paljud Aafrika hõimud ei ole religiooni arengus ebajumalate etapist kaugemale jõudnud, hoolimata kristlaste ja moslemite misjonitööst. Ent mõned inimrühmad on juba kaua kinni hoidnud monoteismi ideest, näiteks kunagised traaklased, kes uskusid ka surematusse.

² ¶ Urantial liiguvad arenguline ja ilmutuslik religioon kõrvuti edasi, segunedes ja liitudes mitmesugusteks religioosseteks süsteemideks, mis käesolevate kirjade koostamise ajal maailmas leiduvad. Need Urantia kahekümnenda sajandi usundid on:

- ³ 1. hinduism — kõige iidsem;
- ⁴ 2. heebrea religioon;
- ⁵ 3. budism;
- ⁶ 4. konfutsianism;
- ⁷ 5. taoistlikud uskumused;
- ⁸ 6. zoroastrism;
- ⁹ 7. šintoism;
- ¹⁰ 8. džainism;
- ¹¹ 9. ristiusk;
- ¹² 10. islam;
- ¹³ 11. sikhism — kõige hilisem.

¹⁴ ¶ Iidsete aegade kõige arenenumad usundid olid judaism ja hinduism, mis on religiooni arengu kulgu vastavalt õhtumaal ja hommikumaal oluliselt mõjutanud. Nii hindud kui ka heebrealased uskusid, et nende usund on inspireeritud ja ilmutatud ning et kõik teised usundid on tõelise usu mandunud vormid.

¹⁵ India jaguneb hindude, sikhide, moslemite ja džainistide vahel, kes kõik kirjeldavad Jumalat, inimest ja universumit oma ettekujutuse kohaselt. Hiina järgib taoistlikke ja konfutsianistlikke õpetusi, Jaapanis on au sees šintoism.

¹⁶ Suured rahvusvahelised, erinevaid rasse hõlmavad usud on juudiusk, budausk, ristiusk ja islam. Budism ulatub Sri Lankast ja Birmast läbi Tiibeti ja Hiina Jaapanini. See on suutnud kohanduda paljude rahvaste kommetega ning olnud võrreldav vaid ristiusuga.

¹⁷ Heebrea religioon kujutab endast filosoofilist üleminekut polüteismilt monoteismile, see on arenguliste ja ilmutuslike religioonide vaheline evolutsiooniline vahelüli. Heebrealased olid ainus lääne rahvas, kes järgnes oma varajastele arengulistele jumalatele otse ilmutusliku Jumalani. Ent seda tõde hakati laialdaselt omaks võtma alles Jesaja ajal, kes õpetas taas rahvusliku jumaluse ja Kõikse Looja segaideed: „Oo Vägede Issand, Iisraeli Jumal, sina üksi oled Jumal; sina oled teinud taeva ja maa.” Kunagi oli õhtumaa tsivilisatsiooni püsijäämise lootus heebrea ülevatel headusekontseptsioonidel ja helleni arenenud ilukontseptsioonidel.

¹⁸ Ristiusk on Kristuse elu ja õpetuste religioon, mis põhineb judaismi teoloogial ja mida on hiljem mõjutanud mõne zoroastrismi ja Kreeka filosoofilise õpetuse assimileerimine. Selle on sõnastanud eeskätt kolm inimest, Philon, Peetrus ja Paulus, ning see on läbinud pärast Pauluse aega palju arenguastmeid ja õhtumaa-le nii omaseks saanud, et on üsna loomulik, kui paljud rahvad väljaspool Euroopat peavad ristiusku võõra Jumala võõraks ilmutuseks võõrasmaalastele.

¹⁹ Islam on Põhja-Aafrika, Vahemere idaranniku ja Kagu-Aasia usulis-kultuuriline ühenduslüli. Islami

muutis monoteistlikuks just juudi teoloogia koos hili-semate ristiusuõpetustega. Muhamedi järgijad komi-tasid arenenud õpetustele Kolmsusest, nad ei suutnud kolmest jumalikust isiksusest ja ühest Jumalusest kõ-nelevast doktriinist aru saada. Arengulist meelt on alati raske panna kõrgemat ilmutatud tõde *äkki* vastu võt-ma. Inimene on arenguline loodud-olend ja peab oma religiooni omandama eeskätt arengulisel teel.

²⁰ ¶ Esivanemate kummardamine oli kunagi usu arengu otsustavaks edusammuks, kuid on hämmastav ja samas kahetsusväärne, et see algeline kontseptsioon on Hiinas, Jaapanis ja Indias püsinud kõigis nende maade suhteliselt kõrgele arenenud õpetustes, näiteks budismis ja hinduismis. Öhtumaal arenes esivanema-te kummardamine oma rahva jumalate austamiseks ja rahvuslikele kangelastele lugupidamise avaldamiseks. Kahekümnendal sajandil ilmneb see hardalt oma kan-gelasi austav natsionalistlik religioon erinevates radi-kaalsetes ja natsionalistlikes ilmalikes õpetustes, mis on iseloomulikud paljudele öhtumaa rassidele ja rah-vastele. Umbes samasugust suhtumist võib kohata ka inglise keelt kõnelevate rahvaste suurtes ülikoolides ja suuremates tööstusringkondades. Neile kontseptsioo-nidele on üsna lähedane idee, et religioon on vaid „ühi-ne hea elu otsimine”. „Rahvuslikud usundid” ei ole mi-dagi muud kui tagasipöördumine Rooma keisri varaja-se kummardamise ja šintoismi juurde — riigi kui keisri perekonna kummardamise juurde.

7. RELIGIOONI EDASINE ARENG

¹ Religioon ei saa kunagi teaduslikuks faktiks. Filo-soofia võib küll tugineda teaduslikele alustele, kuid re-ligioon jääb alati kas arenguliseks või ilmutuslikuks või kombinatsiooniks neist mõlemast, nagu see on täna-päeva maailmas.

² Uusi usundeid ei saa leiutada, nad kas kujunevad välja või *ilmutatakse äkki*. Kõik uued arengulised reli-gioonid on vaid vanade uskumuste edasijõudnud väl-jendused, uued kohanemised ja õigeksseadmised. Va-na ei lakka olemast, see on vaid uuega ühte sulanud, nii nagu sikhism tärkas ja puhkes õitsele hinduismi, bu-dismi, islami ja muude nüüdisaja kultuste pinnasest ja vormelitest. Algeline religioon oli väga demokraatlik, ürginimene andis ja võttis pikemalt mõtlemata ideid laenuks. Alles ilmutusliku religiooniga kaasnes autok-raatlik ja sallimatu religioosne isekus.

³ Kõik Urantia usundid on head, kui nad toovad ini-mese Jumala juurde ja annavad talle arusaamise Isast. Iga usklike rühm eksib, kui peab oma usutunnistust *Tõeks*, niisugune hoiak kõneleb pigem religioosest upsakusest kui veendunud usust. Igal Urantia usun-dil tasuks uurida ja üle võtta teistes usundites sisaldu-vate tõdede paremikku, sest need kõik sisaldavad tõ-de. Usutegelased teeksid targasti, kui laenaksid pari-mat osa oma naabrite elavast vaimsest tõest, selle ase-

mel, et mõista hukka nende religiooni halvimat osa, püsivat ebausku ja aegunud rituaale.

⁴ Kõik usundid on tekkinud inimese erinevatest in-tellektuaalsetest reageeringutest samale vaimsele juha-tusele. Ei maksa loota, et kunagi saavutatakse usutun-nistuste, dogmade ja rituaalide ühetaolisus, sest need on intellektuaalsed; ometi võib saavutada ja kunagi saavutataksegi ühtsus kõigi Isa tõelises palveldamises, sest see on vaimne. Ja on igavene tõde, et vaimus on kõik inimesed võrdsed.

⁵ ¶ Algeline religioon oli suures osas teadlikkus ai-nelistest väärtustest, kuid tsivilisatsioon kõrgendab re-ligioosheid väärtushinnanguid, sest tõeline religioon on enese pühendamine tähendusrikaste ja kõrgeimate väärtuste teenimisele. Usundi arenedes kujuneb eetika moraalifilosoofiaks ja kõlblus enesedistsipliiniks kõr-geimate tähenduste ja ülimate väärtuste, jumalike ja vaimsete ideaalide alusel. Nii saab usust spontaanne ja oivaline pühendumine, truu armastuse elav kogemus.

⁶ Religiooni kvaliteeti näitavad:

⁷ 1. väärtuste tase — ustavus;

⁸ 2. tähenduste sügavus — üksikisikus nende kõr-geimate väärtuste idealistliku hindamise võime ärata-mine;

⁹ 3. pühendumise intensiivsus — mil määral neile jumalikele väärtustele pühendutakse;

¹⁰ 4. isiksuse tõkestamatu progress sellel idealistli-ku vaimse elu kosmilisel teel, arusaamine endast kui Jumala pojast ja lõputust edenemisest universumi ko-danikuna.

¹¹ ¶ Religioosid tähendused arenevad eneseteadvu-ses edasi, kui laps kannab usu kõikvõimsusse oma va-nematelt üle Jumalale. Kogu religioosne kogemus sõl-tub suures osas sellest, kas vanema-lapse suhtes domi-neerib hirm või armastus. Orjadel on alati olnud väga raske oma hirmu isanda ees Jumala-armastuse kont-septsioonidesse üle kanda. Tsivilisatsioon, teadus ja arenenud usundid peavad vabastama inimkonna neist hirmudest, mis on tekkinud kartusest loodusnähtuste ees. Nii peaks suurem valgustatus vabastama haritud sureliku Jumalusega suhtlemisel vajadusest vahenda-jate järele.

¹² Need vahepealsed ebajumalakummardamisena avalduvad kõhkluseajad, kui austus kandub inimlikult ja nähtavalt jumalikule ja nähtamatule, on vältimatud, kuid neid peaks lühendama teadlikkus sisimas elava jumaliku vaimu abistavast toetusest. Vaatamata sellele pole inimest sügavalt mõjutanud ainult tema Jumalu-sekontseptsioonid, vaid ka nende kangelaste iseloom, keda ta on otsustanud austada. On väga kahetsusväär-ne, et need, kes on hakanud austama jumalikku üles-tõusnud Kristust, on jätnud kahe silma vahele inimese, vaprata ja julge kangelase Joosua ben Joosepi.

¹³ ¶ Nüüdisaegne inimene tunnetab religiooni adek-vaatselt, kuid austusväärseid kombeid häirivad ja sea-vad halba valgusesse kiirenenud sotsiaalsed muutused

ja enneolematu teaduse areng. Mõtlevad mehed ja naised soovivad, et religioon määratletaks uuesti, ja see nõue sunnib religiooni end ümber hindama.

¹⁴ Praegu on inimene silmitsi ülesandega hinnata ühe põlvkonna jooksul rohkem inimväärtusi ümber, kui seda on tehtud kahe tuhande aasta jooksul. Ja

see mõjutab ühiskonna suhtumist religiooni, sest religioon on samal ajal nii elu- kui ka mõtteviis.

¹⁵ ¶ Tõeline religioon peab alati olema ühtaegu kõigi kestvate tsivilisatsioonide igavene vundament ja teed näitav täht.

¹⁶ [Esitanud Neadoni Melkisedek.]